

Les fagteksten: "Opplæring i bruk av lesestrategier".

Forslag til lesestrategi: Les teksten hver for dere. Formuler to spørsmål til det du leser. Noter i marginen eller bruk post-it-lapper. Del etterpå spørsmålene i par eller i gruppe og la det være utgangspunkt for samtale om teksten.

Opplæring i bruk av lesestrategier

Av Ingeborg M. Berge, universitetslektor ved Lesesenteret, UiS

I yrkesfagene har relasjonen mellom mester og lærling en lang og stolt tradisjon når det gjelder å bringe videre kunnskaper og ferdigheter. Den gode læremesteren nøyer seg ikke med å fortelle lærlingen hvordan hun går fram, men demonstrerer og instruerer nye ferdigheter. Denne måten å drive opplæring på kan vi overføre til arbeidet med lesestrategier i teoriundervisningen i yrkesfagene. Her møter elevene nye fagtekster de kan oppleve som utfordrende å forstå. Vi vet fra PISA-undersøkelsen at elever på 10. trinn presterer svakere enn forventet i lesing av tekster med et informasjonstett språk som elevene må lese nøyaktig (Roe, 2014; Roe & Vagle, 2010). Da er det viktig at læreren er tett på også i disse læreprosessene, og støtter og viser hvordan elevene kan arbeide med tekster for å forstå faget. Lærere som underviser i teori kan hente mye fra mesterlærlingtradisjonen i håndverksfagene. Vi skal se videre på hva dette innebærer.

Opplæring i lesestrategier bør være en integrert del av elevenes læring. Vi vet fra forskning at en lærer lesestrategier best gjennom eksplisitt strategiundervisning (Duke & Pearson, 2002; Snow, Griffin & Burns, 2005; RAND [Reading Study Group], 2002). Eksplisitt opplæring vil si at strategiinnlæringen vil være selve målet for deler av undervisningen når elevene leser og arbeider med fagtekster for å lære. Det er en nær forbindelse mellom eksplisitt opplæring og *dybdelæring*, slik det er beskrevet i fagfornyelsen, ved at overføring av kunnskaper fra en situasjon til en annen vektlegges i begge prosessene (NOU, 2015:8; Pellegrino & Hilton, 2012; Gamlem & Rogne, 2016). Det er anbefalt å planlegge eksplisitt opplæring som en prosess med ulike faser (MacLaughlin & Allen, 2002; Duke & Pearson, 2002; Engen & Helgevold, 2017):

- 1) Modellering med forklaring
- 2) Tilpasset veiledning og støtte
- 3) Utprøving av strategier i nye sammenhenger (for eksempel fag, tekster, læringsmål)
- 4) Metakognitive refleksjoner med vurdering av prosess og læringsutbytte

Fase 1: Modellering er et sentralt begrep innen eksplisitt leseopplæring. Når læreren modellerer en lesestrategi nøyer han seg ikke med å bare *fortelle* hva elevene skal gjøre, men *viser* også hvordan det utføres i praksis. Vi kan si at modellering ligger nært instruksjonen som arbeidsform i håndverkstradisjonen. Et viktig element ved modellering er at læreren sammen med elevene reflekterer rundt *hva* en gjør og *hvorfor* en gjør det. Modellering har flere hensikter: Det gjør læreprosessen og oppgavene synlige. Videre kan modellering effektivisere læreprosessen ved å være målrettet. Ved god modellering vet elevene hva de skal gjøre og de kan komme raskere i gang med oppgaven. Innen læringsteori støttes modellering av kognitivisten Jerome Bruners (1986) teori om stillasbygging, eller scaffolding. Ved hjelp av stillasbygging kan den lærende få støtte av en kyndig voksen til å mestre oppgaver som hun ellers ikke ville fått til. Den kompetente voksne bygger stillaser for den som skal lære, men sørger og for å gradvis rive ned stillasene når den som skal lære mestrer oppgavene på egenhånd.

Fase 2: I strategiopplæringen må derfor elevene få mulighet til å prøve ut på egenhånd og oppleve å både feile og å mestre. I denne fasen er det derfor viktig at læreren er tett på og tilbyr veiledning ved behov. Vi vet at det å få konkrete tilbakemeldinger underveis i arbeidet kan virke læringsfremmende for den enkelte (Black & William, 1998; Hattie, 2009).

Fase 3: Fasen som kalles *utprøving av strategier i nye sammenhenger*, minner læreren på at elevene må erfare omfattende utprøvinger av strategier i nye kontekster, der de arbeider selvstendig med tekster i ulike fag. Det er viktig å lære elevene å se om, og eventuelt hvordan, arbeidsformene kan transformeres og tilpasses tekster i ulike fag. Etter hvert vil elevene beherske et utvalg av lesestrategier og velge ut og bruke strategiene på egenhånd. Det vil også kunne gi viktige erfaringer av at ikke alle lesestrategier egner seg til alle typer tekster. Målet med denne opplæringen er på sikt å utvikle elevene til selvstendige og kritiske lesere i møte med et mangfold av tekster.

Fase 4: Metakognitive refleksjoner handler om å kunne reflektere over hvorfor en lærer, hva en har lært og hvordan en har lært. Dette vil kunne øke bevisstheten om egne læringsprosesser og gjøres ved å bruke ulike overvåkings- og kontrollstrategier, som f.eks. å stille spørsmål til det som er lest, eller ved å oppsummere teksten muntlig eller skriftlig. I faglitteratur om lesing og strategier pekes det på en spesielt sterk sammenheng mellom bevisst bruk av lesestrategier og elevenes leseforståelse (Brevik, Tengberg & Ekström, 2019). Metakognisjon er sammen med selvregulering «forutsetninger for å lære i alle fag og bør derfor utvikles som en integrert del av læring i fag» (NOU2015:8, s. 27).

De ulike fasene i eksplisitt strategiopplæring kan ligne på tilsvarende prosesser i håndverkstradisjonens mester-lærlingrelasjon. Ved å videreføre de beste sidene ved denne opplæringen, kan vi nå lenger i å utvikle elevene våre til å bli selvstendige lærende individer.

Litteratur

Black, P. & William, D. (1998). "Assessment and classroom learning" *Assessment in Education: Principles, policy and practice*, 5(1), 7–75.

Brevik, L.M., Tengberg, M. & Ekström, L. (2019). Lesestrategier – en kunnskapsoversikt. *Bedre skole*, 1, 62–69.

Bruner, J. S. (1986). *Actual minds, possible worlds*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.

Duke, N.K. og Pearson, P.D. (2002). Effective practices for developing reading comprehension. I A.E.

Engen, L. & Helgevold, L. (2017). *Leseloseboka*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

Farstrup og S.J Samuels (Red.), *What Research Has to Say About Reading Instruction* (s. 205–242). Newark, DE: International Reading Panel.

Gamlem, S.M & Rogne, W.M. (2016). *Dybdeløring og kjerneelementer i fag*. Oslo: Pedlex.

Hattie, J. (2009). *Visible Learning: A synthesis of over 800 meta-analyses relating to achievement*. Abingdon, Oxon: Routledge.

McLaughlin, M. & Allen, M. B. (2002). *Guided comprehension. A teaching model for grades 3–8*. Newark: DE: International Reading Association.

NOU 2015:8. (2015). *Fremtidens skole. Fornyelse av fag og kompetanser*.

Pellegrion, J.W. & Hilton, M.L. (2012). *Education for Life and Work: Developing Transferable Knowledge and Skills in the 21st century*. Washington D.C: The National Academies Press.

Rand Reading Study Group, (2002). *Reading for understanding: Toward an R&D Program in Reading Comprehension*. Santa Monica: RAND Education.

Roe, A. (2014). *Lesedidaktikk – etter den første leseopplæringen* (3. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.

Roe, A. & Vagle, W. (2010). Resultater i lesing. I M. Kjærnsli & Roe, A. (red.), *På rett spor. Norske elevers kompetanse i lesing, matematikk og naturfag i PISA 2009*. Oslo: Universitetsforlaget.

Snow, C. E., Griffin, P. & Burns, M. S. (Red.)(2005). *Knowledge to support the teaching of reading: Preparing teachers for a changing world*. San Francisco: Jossey-Bass.

Oppsummering og spørsmål til diskusjon:

Diskuter teksten med utgangspunkt i spørsmålene som den enkelte har formulert.

Til egen praksis:

- Hvilke av de fire fasene i eksplisitt strategiopplæring ser du som mest utfordrende for din praksis i teoritimene, og hvilke av fasene ser du kan tilføre din praksis noe nytt eller noe mer?
- Avslutningsvis setter vi av litt tid til egen refleksjon. I hvilken grad vil du si at du modellerer i din undervisning, i teori og i praksis? Gi eksempel på en situasjon der du vektla modellering eller instruksjon for elevene dine. Noter ned stikkord.

Til filmen «Fra paragraf til praksis»:

- Hvordan går lærerne fram når de skal modellere arbeidsmåter for elevene? Se f.eks. modellering av "søkelesing".
- Hvordan ser vi at modelleringen hjelper elevene i læringsarbeidet?

Oppgave til neste gang:

Prøv ut noe av det dere har lært i denne økta. Finn en arbeidsoppgave/strategi du vil at elevene dine skal få erfaringer med i en teoritime. Planlegg i tråd med de fire fasene. Bruk gjerne strategier fra filmen slik som arbeid med ord, søkelesing eller nærlesing. Planlegg hvordan du vil gå fram for å modellere for elevene, og beskriv trinnvis hva du gjør og hvorfor du gjør det. Etter at du har gjennomført opplegget, kan du skrive en kort logg om hvordan det gikk.